RADIO FREE EUROPE
RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK SECTION

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 192 /8976/ Dátum: 4.12.89

OBSAH

Tibor Bucha /Smena/	Po štrajku /?/ /Úvodník k súčasnej situácii /	3
- red - /Ľud/	Demokratické riešenie situácie / Politický program koordinačného výboru slovenských vysokoškolákov /	4
- red - /Práca/	Riaditeľ sa mýli / Rozhovory s pracujúcimi vo VSŽ /	5
- red - /Ľud/	Každému dať priestor na vlastný názor / Zo zasadania ÚV SSO /	6
Marta Růžičková /Ľud/	Pravdivo v dialógu / Komentár po zasadnutí ÚV SSO /	7
Peter Weiss /Pravda/	Bez ilúzií / Za obnovu vnútorného života a organizačnej výstavby KSS /	8
Martin Krno Jozef Krška /Pravda/	Prejdime od vyčkávania do ofenzívy / Z rokovania celomestského aktívu KSS v Bratislave/	9
Jarmila Horáková /Smena/	Doba si žiada pružnosť / Rozhovor s tajomníkom SÚV SZM Jozefom Zselenákom /	10
- red - /Ľud/	Triezve hľadanie východísk / Rozhovor s Milanom Knažkom /	11
via, tak, vec /Ľud/	Spýtajte sa mladých / Rozhovor s Ľubomírom Feldekom /	12
Čs.TV /Smena/	Zbaviť sa záťaže minulosti / Rozhovor s Čestmírom Císařom /	13

PTO

Anton Sviatko /Ľud/	Príčinu stagnácie poznáme / Pre súčasnosť najviac bolestné straty duchovné /	14
Pavel Koyš /Smena/	Hystéria nikdy históriu neobnovuje /Otvorený list ministra kultúry SSR /	15
Ľudovít Kilár /Smena/	Na riešenie problémov nie sú prospešné emócie / Z vystúpenia v Čs.TV /	15
Pracovníci SAV /Pravda/	Demokraticky riešiť spoločenskú krízu /Stanovisko k súčasnej situácii /	16
- red - /Smena/	Stanovisko redakčného kolektívu denníku Smena /k vývoju situácie v zemi /	18
Jozef Sitko /Smena/	Dejiny vašimi očami / Exkomunikovaný novinár, bývalý redaktor Smeny po dvadsaťročnom odmlčení /	19
Ján Bobák /Literárny týždenník/	K odpovedi I. Pozsgaya na otvorený list L. Dobosa / Postavenie slovenskej menšiny v Maďarsku /	20

SMENA

Po štrajku(?)

TIBOR BUCHA

Nie raz som už v poslednom čase siahol po argumentoch, ktoré ponúka analýza životných a pracovných podmienok mladých ľudí vedeckovýskumnej základne. Musím aj v týchto dňoch, držiac v ruke jeden z letákov koordinačného výboru slovenských vysokoškolákov a združenia Verejnosť proti násiliu. Koľkí z nás dávajú za pravdu uvedeným faktom, že sa dnes dožívame o tri–štyri roky menej ako ľudia v porovnateľných krajinách, že sa zvýšila kojenecká úmrtnosť, choroby srdca, rakovina, prudko stúpa množstvo detských alergií...

Zrkadlo nášho života. Naše platy často nesúvisia s tým, ako robíme, preto sa ani mnohí neusilujeme pracovať lepšie – nikto nám to neuzná, ani nezaplatí. Vedci na tieto v podstate známe fakty už niekoľko rokov upozorňujú, ale zodpovední ich nepočúvajú.

Analýza, spomínaná v úvode, žiaľ, v mnohom týmto i ďalším slovám z vysokoškolských lavíc – momentálne vlastne z ulíc pritakáva. Veď si len zoberme: sotva tretina z mladých pracovníkov VVZ má vyriešenú bytovú otázku, nachádza sa v situácii takmer trvalého nedostatku zdrojov, potrebných na zabezpečenie základných životných potrieb. Prognostici navyše dodávajú, že pri týchto všetkom rôzne mimovedné kritériá majú v mnohých prípadoch väčšiu váhu ako prirodzená vedecká autorita či riadiace schopnosti uchádzačov. Čo to spôsobuje? Nedochádza k zdravo iniciovanej rotácii kádrov. A zďaleka nielen vo vede! Konzervujeme tak samoreprodukciu a uzavretosť riadiacej špičky.

Poviete si, známe názory. V podstate aj tie, ktoré v týchto dňoch počujeme od zhromaždených ľudí. Dostali však kyslík.

Ešte prednedávnom sme sa v novinárskych kruhoch obávali o osud Miloša Zemana.

V augustovom čísle Technického magazínu v článku Prognostika a prestavba ponúkol výsledky, ktoré pre zodpovedných riadiacich a politických pracovníkov nebolo veru čítaním na príjemné oddychové popoludnie. Kritizoval totiž – a udieral klinec po hlavičke – neochotu práve riadiacich pracovníkov priznať vlastnú zodpovednosť za zaostávanie spoločnosti, neschopnosť terajšej vládnej moci a definoval ju ako nekontrolovanú. Aj to mi nejeden študent či začínajúci vedecký pracovník potvrdil neraz na vlastnej skúsenosti. Mať k nám novinárom – dosiaľ jedinú prosbu: nepísať o tom otvorene. Báli sa reakcie zhora na takýto článok. A pritom (prepáčte ešte jeden návrat k spomínanej analýze), všetci respondenti uviedli, že nebyť kolegov-kamarátov, boli by napríklad adaptačné ťažkosti prekonávali veľmi ťažko. Čo tým chcem povedať? Že i v tomto smere naprosto zlyhali politické, ale i naše spoločenské organizácie. Nepomohli mladým. A to je len jeden príklad na ilustráciu. Možno sa čudovať kritickým hlasom týchto dní?! Študenti volali po štrajku. Bol. Včera. Vyjadril ich postoj, názor. Zďaleka nielen študentský, a už vôbec nie k detailom, z ktorých jeden som vypichol. Verme, že prinesie očakávanú odozvu. Konkrétnu, v činoch. Pravda, štrajk tu vôbec nemusel byť. Keby si každý vedúci hospodársky pracovník, funkcionár plnil svoju úlohu, myslel viac na ľudí ako na svoju teplú kanceláriu. Pokiaľ dôjde k riešeniu nastolovaných otázok, neboli to von oknom vypustené dve hodiny. Prišli sme už podaromnici aj o väčšie hodnoty. Ochota nadriadených otvorene o nich hovoriť, dáva jedinú záruku, že predostieranie problémov nebude našu ekonomiku pichať v boku. Včerajšok ukázal, že s mladými sa dá vecne hovoriť. Lenže na dialóg treba vždy aspoň dvoch.

Demokratické riešenie situácie

Politický program koordinačného výboru slovenských vysokých škôl

Bratislava (ľud) — Novinári sa včera predpoludním stretli s členom sekretariátu Slovenského koordinačného výboru Slovenských vysokých škôl v Bratislave, Milošom Lackom na tlačovej porade.

Okrem politického programu Koordinačného výboru Slovenských vysokých škôl (VSV), ktorý prečítal novinárom, sme sa dozvedeli to najpodstatnejšie: študenti si štrajk nepredstavujú tak, že robotníci prestanú pracovať! Čo chcú od robotníkov je to, aby primeraným spôsobom, to to znamená: zapnutím sirén závodov a podnikov, peticiami a podobným nenásilným a nedeštruktívnym spôsobom vyjadrili solidaritu s ich požiadavkami, ktoré znejú nasledovne:

(1) Koordinačný výbor Slovenských vysokých škôl (KVSVŠ) združuje všetky zložky občanov na Slovensku, ktoré sa hlásia ku konštruktívnemu, demokratickému riešeniu situácie, ktorá sa u nás vyhrotila po 17. novembri.

(2) Konštatujeme, že 17. november nie je príčinou, ale vyvrcholením celospoločenskej krízy, ktorá sa prehlbovala stagnáciou progresívneho vývoja v posledných dvadsiatich rokoch.

(3) Historickým predpokladom riešenia je pozitívne nadviazať na proces prestavby, ktorý naša spoločnosť nastúpila v 60. rokoch. Prvým krokom k normalizovaniu tohto postoja je zrušenie platnosti dokumentu POUČENIE Z KRÍZOVÉHO OBDOBIA. Práve tento dokument totiž zastavil rozvoj všetkých hodnôt, ku ktorým sa dnes hlásime nielen my, ale aj všetky krajiny vrátane Sovietskeho zväzu, ktoré tento proces u nás v auguste 1968 násilne prerušili.

(4) Hlásime sa k ideálom demokracie, ktorá je pevnou súčasťou našich dejín i ideálov socializmu, pod ktorým rozumieme snahu vytvoriť spoločnosť so zabezpečenými sociálnymi istotami pre všetkých občanov.

(5) Hlásime sa k úsiliu, vypracovať také spoločenské a ekonomické štruktúry, ktoré umožnia vymaniť sa z hospodárskej stagnácie, umožnia nájsť východisko z morálnej, politickej, ekologickej ekonomickej krízy.

(6) Sme presvedčení, že ďalší rozvoj je možný len otvoreným prístupom k riešeniu problémov, bez ich zakrývania a skresľovania, pričom je nevyhnutný dialóg všetkých občanov, ktorí majú pozitívny postoj k hodnotám prispievajúcim k tomu, aby naša republika opäť zaujala dôstojné miesto v Európe, ktoré sme zaujímali vďaka vynikajúcim schopnostiam našich robotníkov, roľníkov, technickej a umeleckej inteligencie. Všetkých k takejto spolupráci pozývame v záujme vlastnej budúcnosti. Máme oprávnenie byť optimistami, pokiaľ veci tohto štátu, ale aj konkrétne každého závodu, každej inštitúcie budú v rukách tých, čo majú primerané schopnosti, prirodzenú autoritu a kompetenciu.

(7) Všetky tieto úsilia možno realizovať len splnením konkrétnych požiadaviek:

— zrušenie zakotvenia vedúcej úlohy strany v ústave,

— spoločné rokovanie kompetentných predstaviteľov vlády, Komunistickej strany, koordinačných výborov slovenských vysokých škôl,

— slobodné voľby na všetkých stupňoch riadenia

— právne fungovanie ústavného súdu.

Študenti potom dementovali správu ČSTK vydanú 23. 11. 1989, že študentský štrajkový výbor sa rozhodol v nedeľu, 26. 11. 1989 ukončiť svoj štrajk. Koordinačný výbor slovenských vysokých škôl vyhlasuje, že študenti sú rozhodnutí ukončiť svoj štrajk v pondelok 27. 11. 1989 o 14.00 hodine iba v prípade, že budú splnené všetky ich požiadavky.

5/192

Práca - 27. 11. 89 - -6-

Rozhovory s hutníkmi a valciarmi vo VSŽ

Riaditeľ sa mýli

Košice (Práca) – Navštívili sme najväčšiu fabriku vo Vs. kraji, Východoslovenské železiarne. Pretože na manifestáciách študentov, v štrajkovom výbore vysokoškolákov, ba i viacerí pracujúci jednotlivo odsúdili televízne vystúpenie riaditeľa Ing. Milana Ondáša CSc. Povedali sme mu to a položili mu niekoľko otázok.

● V koordinačnom štrajkovom výbore študentov Vs. kraja sme sa dozvedeli, že ste ich odmietli pustiť do fabriky, že ste nesúhlasili so stretnutím študentov s robotníkov. Mnohí odsudzujú vaše vystúpenie v televízii a označujú ho za také, ktoré neprezentuje mienku pracujúcich.

– Ing. **Milan Ondáš, CSc:** „Škoda, že zástupcovia vysokoškolákov sa neohlásili u mňa. Boli by sme totiž našli formy, ako by sa mohli pohybovať po fabrike, veď ide aj o ich bezpečnosť. Do televízie nás pozvali pôvodne na besedu o tom, aký vplyv majú štrajky na ekonomiku, aj našu. Doteraz som si predstavoval štrajk ako násilie na vládnucu triedu. Ja nie som proti vytváraniu tlaku na centrálne orgány, aby sa prestavba urýchlila. Samozrejme aj demokratizácia. Ako študent som bol sám rebelom. Dokonca ma chceli vylúčiť zo školy pre moje názory. Mladým ľuďom v našej fabrike vytvárame dokázateľne priestor na sebarealizáciu i diskusiu.

● Môžeme sa vrátiť k vášmu kategorickému a jednoznačnému postoju v tomto smere?

– Môžme. Dnes som bol s jedným pracovným kolektívom. Nepovedali mi niečo podobné. Myslím si, že som v názorovom súlade s prevažnou väčšinou ľudí v tejto fabrike. Som zá oživenie, za všetko nové. Som za kádrové zmeny v ústrednom výbore strany. Ale viem, že u nás sú agregáty, ktoré nemožno odstavovať. Ľudia, ktorí tu pracujú nemôžu štrajkovať. Ostatní urobia to, čo budú chcieť. Nikoho neovplyvňujem v tomto smere. Všade, kde prídem, prosím našich robotníkov, aby neštrajkovali na nepretržitých prevádzkach a verím, že sa to nestane.

Toľko teda riaditeľ VSŽ. Čo hovorí prvý tavič **Juraj Kočiš?**

„V žiadnom prípade sa nestotožňujem s televíznym vystúpením nášho riaditeľa. Som presvedčený, tu vo fabrike sme so študentmi. Aj v štrajku. Samozrejme, že nevyhasne vysoká pec. Nepretržité prevádzky pôjdu. Ako mohol náš riaditeľ hovoriť v mene ostatných, keď sa neopýtal na našu mienku?

Potom sa rozhovorili **troskár na vysokej peci 2 – Július Gábor:** Riaditeľ môže hovoriť o výrobnom programe, o tom čo budeme kupovať a predávať, ale nemôže povedať, že tlmočí názor všetkých pracujúcich, keď netlmočí. Veď maximálne jedna desatina by mu prikývla a nás nás 24 tisíc.

Emil Bedlda, smenový majster povedal: Ja do štrajku nemôžem, pretože o druhej nastupujeme do smeny. Musím vystriedať toho, ktorý slúži predo mnou. Tým však proti štrajku nie som. Som za pracovnú disciplínu v prvom rade, a potom za to, aby sme názory ľudí počúvali vždy, nielen teraz na ulici."

Do diskusie vstúpil **Imrich Bodonský, úsekový dôverník ROH, žeriavnik na vysokej peci 2.**

„Nik z nás neznevažuje komunistov, ktorí statočne žijú a pracujú. Na plagáte, ktorý strhávali v našej šatni bola veta, že pracovníci nepretržitých prevádzok nesmú prerušiť prácu. Štrajkovať majú ostatní. Môj názor a názor celej našej partie je taký, že príkaz sumavať plagáty dávajú tí, ktorí sa boja o svoje miesta, počnúc vedením prevádzky až po podnikové riaditeľstvo."

– Všetci obdivujeme poriadok a disciplínu, preruší úsekový dôverník ROH, J. Bodonský. Obdivujeme disciplínu, ktorú študenti dokázali udržať. Mám doma dospelé deti. Hanbím sa pred nimi, že to neurobila naša generácia.

– Hodili nám rukavicu, pre ktorú sa musíme veľmi hlboko zohnúť, pokračuje velínár **Vladimír Bučko,** ktorý vyslovuje ako všetci doteraz svoj súhlas s premenami spoločnosti. Hovorí o tom, že robotníci sú zajedno, podporujú nového generálneho tajomníka a zmeny v ÚV KSČ.

E. PAČAJOVÁ-KARDOŠOVÁ

Ľud - 25. 11. 89 - -1, 2-

Zasadal Ústredný výbor Strany slovenskej obrody

Každému dať priestor na vlastný názor

Bratislava (Ľud) - Predseda Strany slovenskej obrody, podpredseda Federálneho zhromaždenia ČSSR Jozef Šimúth otvoril včera v Bratislave 7. zasadanie Ústredného výboru Strany slovenskej obrody. Privítal tajomníčku ÚV NF SSR Oľgu Marhulíkovú a konzula Generálneho konzulátu ZSSR v Bratislave Jurija Nikolajeviča Rumjanceva.

UZNESENIE

7. zasadnutia ÚV Strany slovenskej obrody

V úvode zasadnutia si Ústredný výbor Strany slovenskej obrody pripomenul 72. výročie Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. Bolo zdôraznené, že táto dejinná udalosť má veľký význam i pre dnešok a je zdrojom inšpirácie pre ďalší rozvoj socializmu.

7. zasadnutie Ústredného výboru sa uskutočnilo v období, pre ktoré je charakteristická hĺbka a rýchlosť prebiehajúcich zmien. Narastajúca vnútrostranícka aktivita i intenzita spoločenského pohybu si vynucujú potrebu tvorivo odpovedať na všetky kľúčové hospodárske a politické otázky a zefektívniť teoretickú i praktickú činnosť Strany slovenskej obrody.

ÚV SSO si osvojil prednesený návrh Princípov činnosti SSO v procese demokratizácie spoločnosti v zmysle záverov

I. zjazdu Strany slovenskej obrody, v ktorých sú zdôraznené otázky ideového a politického pôsobenia v spoločnosti na základoch
lásky k vlasti
túžbe po mieri
a na potrebe jej demokratického usporiadania.

Ústredný výbor Strany slovenskej obrody považuje za potrebné rozšíriť a výrazne posilniť svoj vplyv v spoločnosti, zaujať správny postoj k súčasnému politickému a spoločenskému dianiu v našej vlasti. Zároveň s tým považuje Ústredný výbor Strany slovenskej obrody za najnaliehavejšie úlohy formovať perspektívny program Strany slovenskej obrody, zefektívniť politickoorganizátorskú prácu na všetkých stupňoch, riešiť vnútrostranícke otázky, rozširovať členskú základňu, politicky viesť a správne orientovať našich členov a v neposlednom rade venovať zvýšenú pozornosť činnosti našich poslancov v zákonodarných zboroch.

ÚV SSO sa plne stotožňuje so stanoviskom svojho Predsedníctva z 23. novembra 1989 k súčasnej vnútropolitickej situácii a ocenľuje morálne vlastnosti, politickú vyspelosť a angažovanosť našich členov, mládeže a rozhodujúcej časti občanov našej krajiny, ktorí odmietli represie a násilie ako prostriedok riešenia spoločenských problémov.

Preto je potrebné urýchlene legislatívne kodifikovať zákon o práve slobodného zhromažďovania a spolčovania. Zároveň považujeme za potrebné urýchliť práce na ďalších zákonoch, nevyhnutných pre demokratizáciu, najmä volebného zákona.

7. zasadnutie Ústredného výboru Strany slovenskej obrody potvrdilo, že SSO je súčasťou politického systému ČSSR, aktívnou zložkou Národného frontu. V Národnom fronte vidíme i naďalej svoje miesto a perspektívy realizácie našej politickej línie. Súčasne však očakávame vypracovanie štatútu NF a pravidiel jeho práce.

Po diskusii prijalo 7. zasadnutie Ústredného výboru Strany slovenskej obrody toto uznesenie:

I. schvaľuje
- **a) správu Predsedníctva ÚV SSO o činnosti Strany slovenskej obrody v zmysle aktivizácie politických strán a zložiek Národného frontu,**
- **b) návrh Princípov činnosti SSO v procese demokratizácie spoločnosti v zmysle záverov I. zjazdu,**
- **c) vytvorenie komisie pri Predsedníctve ÚV SSO pre vnútrostranícku činnosť SSO,**
- **d) zriadiť miestne organizácie SSO v Košiciach,**
- **e) zriadiť pracovnú skupinu Strany slovenskej obrody pri š. p. Biovete Nitra, ako experimentálny model pre činnosť SSO pri riešení aktuálnych otázok pracoviska a miesta bydliska,**

II. ukladá
1. **Predsedníctvu ÚV SSO**
   začať prípravné práce na zvolanie II. zjazdu SSO
2. **krajským a Mestskému výboru Strany slovenskej obrody v Bratislave**
   - **a) prerokovať návrh Princípov činnosti SSO formou vnútrostrannej diskusie do 15. 1. 1990,**
   - **b) rozpracovať závery 7. zasadnutia Ústredného výboru SSO na vlastné podmienky práce,**

III. Redakcii denníka ĽUD zverejniť v plnom znení Princípy činnosti SSO v procese demokratizácie spoločnosti v zmysle záverov I. zjazdu Strany slovenskej obrody.

Náš komentár

Udalosti posledných dní, ktoré doslova každou hodinou prinášali so sebou nové a nové dianie na scéne nášho vnútropolitického života, nenechali bez ozveny ani členovia Ústredného výboru SSO, ktorí sa v piatok zišli na svojom riadnom, vopred plánovanom, siedmom zasadnutí.

Z diskusnej tribúny sa ozývali názory a pripomienky s mali mnoho spoločné. Nielen to, že odsudzovali zásah poriadkových síl 17. novembra v Prahe — ten bol len vyhrotením situácie, ktorá k nám vrela, ale hovorilo sa tu o dialógu, o pravde, o slovách, ktoré sme doposiaľ síce často počuli, lenže ich pravý význam bol zastretý. Veľakrát i strašnom ľudí, ktorí sa báli povedať svoj skutočný názor. Tak, ako ho cítia. A pritom pravda, ako zdôraznil na zasadnutí Eduard Graner je kľúčom, ktorým sa dajú otvoriť všetky priestory a riešiť v nich rôzny nahromadené problémy. Nováčko sa odvynášaný považuje dialóg za úroveň rovný s rovným.

PRAVDIVO V DIALÓGU

Po 7. zasadnutí ÚV SSO

Dialóg potrebuje pre naplnenie svojej základnej podstaty najmenej dvoch partnerov. Ak hovorí len jeden, zostáva jeho hovor iba na úrovni monológu. Člen Sekretariátu ÚV SSD Marián Horváth na zasadnutí tento fakt zdôraznil v súvislosti s pozvánkou redakcie, ktorú sme adresovali podpredsedovi ÚV NF SSR D. Futejovi už pred vyše rokom, aby s nami diskutoval zrelen o volebných programoch NF, ale napriklad aj o voľbách s dvoma a viacerými kandidátmi NF na poslanecké funkcie. Ani naspočatné urgencie nepomohli redakcii vyprovokovať partnera na dialóg — do dnešného dňa. Je to na škodu oboch strán, ale rozhodne najmä našich čitateľov.

Zasadnutie Ústredného výboru SSO malo na programe aj množstvo otázok, k riešeniu ktorých už dlhší čas pobádali niektoré radikálnejšie skupiny priamo z členskej základne. Vyčistiť nakoniec k čiastočnému riešeniu, a to k vypracovaniu návrhov Princípov činnosti Strany slovenskej obrody v procese demokratizácie spoločnosti v zmysle t. zjazdu SSO. Ako mnohí sa k tomuto návrhu môžu vyjadrovať všetci členovia, ich pripomienky budú spracované a predložené na schválenie Ústrednému výboru SSO vo februári budúceho roku. Medzi členmi ústredného výboru sa návrh stretol s pozitívnym ohlasom. „Je to vlastne dokument, po akom už dlhšie volali naši členovia v Bratislave," povedal vo svojom diskusnom príspevku Emil Zrník. „Dokazujú to i doterajšie rokovania Mestského výboru, obvodných výborov SSO i všetky aktívy našej bratislavskej členskej základne. Je dobre, že už teraz, najmä v tomto období, máme návrh princípov SSO, ktorá budú rozhodne tvoriť základ pre program našej strany."

MARTA RÚŽIČKOVÁ

Na pulze SSO

Plná podpora

Bratislava (ľud) — Včera sa zišlo mimoriadne Predsedníctvo Západoslovenského KV SSO. Zaoberalo sa vývojom vnútropolitickej situácie v našom štáte a vyslovilo plnú podporu vystúpeniu predsedu SSO J. Simúthu na nedeľňajšom verejnom zhromaždení občanov Verejnosť proti násiliu v Bratislave. Prerokovalo zabezpečenie plenárneho zasadania Za KV SSO, ktoré svolalo na 5. 12. 1989.

Okamžite obnoviť organizačnú výstavbu a vnútorný život strany

Bez ilúzií

Vládnutie súčasných spoločenských procesov naliehavo vyžaduje uskutočniť zásadné zmeny v činnosti strany, od ústredného výboru až po základné organizácie. Náš úspech závisí predovšetkým od toho, do akej miery a ako rýchlo sa podarí prekonať historicky vzniknuvší model strany, pre ktorý bolo charakteristické narastanie prvkov byrokratického centralizmu na úkor centralizmu demokratického, nahrádzanie politických metód činnosti mocensko-administratívnymi a minimálna faktická účasť radového členstva strany na tvorbe, realizácii a kontrole politiky. Zotrvačné uplatňovanie tohto modelu činnosti strany by hrozilo úplnou stratou jej reálneho vplyvu v spoločnosti.

Strana si zatiaľ ešte udržiava určitý vplyv na formálne štruktúry a inštitúcie štátu, národného hospodárstva a spoločenských organizácií, ale evidentne ho stráca pri ideologickom a politickom pôsobení na spoločnosť, osobitne však na mladú generáciu.

Strana doplatila predovšetkým na veľký nedostatok vnútrostraníckej demokracie, rozvoj ktorej bol eliminovaný dominanciou aparátu a výkonných orgánov nad volenými orgánmi a najmä nad radovými členmi strany, čo viedlo k presvedčeniu radových členov, že od ich aktivity a iniciatívy nezáleží ani obsah politiky strany, ktorá sa v ich mene predostiera vedením strany obyvateľstvu, ani stanovenie stratégie a taktiky pre realizáciu tejto línie, ani zloženie orgánov strany. V dôsledku toho došlo k odtrhnutiu a odcudzeniu sa vedenia strany od členskej základne, k jeho premene na skupinu koncentrujúcu v rukách obrovskú moc, ktorá sa vymkla účinnej kontrole nielen radových členov strany, ale aj ústredného výboru. Výkonné orgány disponovali možnosťami manipulovať volebnými procedúrami, kádrami, straníckou verejnou mienkou, ústredným výborom i zjazdom, vnucovali svoju vôľu celej členskej základni. Deformovaný systém vyzdvihovania politických vodcov nezaručoval presadzovanie sa intelektuálne a organizátorsky najzdatnejších, veľkou prirodzenou autoritou sa vyznačujúcich členov strany do funkcií, čo stranu niekedy doslova diskreditovalo.

Nemôžeme si robiť ilúzie, že strana v súčasnom stave zvládne situáciu. Nevyhnutné sú okamžité zmeny v strane a v politických technikách, ktoré používa v kádrovej politike. Problémy, do ktorých sa strana dostala, sú výrazom krízy neostalinského, hierarchicko-byrokratického modelu strany predpokladajúceho totálny vplyv na všetky oblasti života spoločnosti aj v záležitostiach, kde politika je jednoducho nekompetentná. Fungovanie tohto modelu umožňovali: zásada nadriadenosti strany nad všetkými spoločenskými subjektmi, ideologizácia štátu, neobmedzená možnosť bezprostredne disponovať štátnym i hospodárskym aparátom v záujme realizácie politických cieľov a úloh, chápanie spoločenských organizácií ako prevodových pák vôle strany.

V oblasti vnútorného života fungovanie tohto modelu umožňovali: vysoký stupeň etatizácie strany, fetišizmus disciplíny, dominancia aparátu a výkonných orgánov nad plénami, chápanie členskej bázy ako nástroja na realizáciu cieľov a úloh vytýčených vyššími orgánmi. Pri takomto modeli strany zanikla slobodná výmena informácií zdola nahor a naopak. Nebolo šance na spontánne a nekonvenčné iniciatívy. Najžiadúcejšou vlastnosťou sa stala schopnosť byť vždy a všade k dispozícii vyšším orgánom alebo niektorému funkcionárovi.

Vzhľadom na jestvujúci systém nomenklatúrneho schvaľovania a potvrdzovania kádrov osudy nielen nevolených príslušníkov straníckeho aparátu, ale aj funkcionárov volených straníckych orgánov bezprostredne a v prvom rade záviseli nie od názoru a vôle príslušnej straníckej organizácie, ale od názoru a vôle orgánu, v nomenklatúre ktorého sa nachádzali. Straníce kádre „sa rodili" v príslušných sekretariátoch a predsedníctvách, a preto museli svoje názory, aspirácie a politické konania prispôsobovať nie v prvom rade svojim straníckym voličom, ale výkonným orgánom, v nomenklatúre ktorých sú. Strane tak dnes vo vedeniach jej orgánov chýbajú neformálne autority, skutoční politickí vodcovia, schopní presvedčať, diskutovať, získavať, ktorí sú v podmienkach spoločenskej krízy a boja o moc pre stranu nevyhnutní.

Takto usporiadaný model strany nevytváral podmienky na rýchle a pružné reagovanie strany na zmeny nastávajúce tak v nej samej, ako aj v spoločnosti. Vylučoval ozajstný pocit kolektívnej a individuálnej zodpovednosti členov strany za spoločenské a vnútrostranícke efekty politiky strany, lebo takúto zodpovednosť nemožno mať bez reálneho vplyvu na tvorbu, uskutočňovanie a kontrolu tejto politiky.

Hlboká, autentická a najmä okamžitá prestavba činnosti strany nie je jednoducho možná bez zapojenia najširšej členskej základne, bez zaangažovania všetkých skupín, prúdov, organizácií v strane do zvládnutia krízy. V rámci jestvujúcich zbyrokratizovaných štruktúr strany, ktoré ju doslova paralyzujú, nemôže strana jednoducho zvládnuť situáciu.

Sú iba dve možnosti – alebo sa strana okamžite a zásadne zmení, alebo stratí v spoločnosti vplyv. Preto strana musí už dnes povstať do politického zápasu so sebou samou, s nositeľmi partikulárnych, skupinovo egoistických záujmov vo svojich štruktúrach, ktorí nechápu dramatizmus súčasnej situácie a doslova likvidujú stranu v úsilí zachovať si svoje posty.

Riešenie problémov reorganizácie strany a jej vnútorného života znamená konkretizáciu obsahu demokratického centralizmu v reálnom živote strany. Ide predovšetkým o posilnenie autonómie, samosprávnosti straníckych organizácií a volených orgánov a naopak o zväčšenie závislosti výkonných orgánov od ich vôle, o inštitucionálno-organizačné, v stanovách zakotvené riešenie vzťahu medzi menšinou a väčšinou, o garanciu práv menšiny obhajovať, nastoľovať svoj názor, o skutočnú „glasnosť" v strane.

Strana sa dnes nemôže zachraňovať tým, že bude zvaľovať vinu na zdiskreditovaných jednotlivcov. Ide o to, či je a koho je dnes schopná morálne a intelektuálne viesť. Musí vyzdvihnúť zo svojich radov reformátorov schopných získavať ľudí pre svoju politiku a súťažiť s predstaviteľmi iných politických síl. Jedinou cestou, ako to dosiahnuť, je čo najrýchlejšie zvolať mimoriadny zjazd KSČ a KSS s tým, že delegáti budú priamo volení v základných organizáciách. Len tak možno zabezpečiť aby sa presadila skutočná vôľa členských základní pri formovaní nových ústredných orgánov. Len tak možno dosiahnuť, aby sa na zjazdových rokovaniach mohli slobodne formulovať a obhajovať rôzne platformy vyvedenia strany a spoločnosti z krízy.

PhDr. PETER WEISS, CSc.
vedecký pracovník
Ústavu
marxizmu-leninizmu ÚV KSS,
Bratislava

Pravda 28. 11. 89 s. 3

Rokoval celomestský aktív straníckych funkcionárov

Prejdime od vyčkávania do ofenzívy

Bratislava (Od našich redaktorov Martina Krnu a Jozefa Kršku) – V súlade s uznesením nedeľňajšieho mimoriadneho zasadania Mestského výboru KSS v Bratislave uskutočnil sa včera večer v PKO celomestský aktív funkcionárov MV KSS, predsedov celozávodných výborov a základných organizácií strany hlavného mesta SSR. Cieľom podujatia bolo pôvodne informovať straníckych funkcionárov o predvčerajšom zasadaní ÚV KSČ, o politickej situácii v Bratislave a o úlohách mestskej organizácie pred mimoriadnym zjazdom KSČ.

S úvodným slovom mal vystúpiť predseda MV KSS Štefan Rybár. Svoj prejav však nedokončil. Prítomní komunisti dali jasne najavo, že nemienia v súčasnej búrlivej dobe, keď sa rozhoduje o ďalšom vývoji našej spoločnosti, počúvať „klasické" referáty, navyše informácie, ktoré si dychtivo prečítali už ráno v dennej tlači. A podľa všetkého aj situáciu v meste, v továrňach a jednotlivých pracoviskách zrejme poznajú lepšie.

Od pražských udalostí už uplynulo deväť dní a na základné organizácie strany si mestskí funkcionári akosi spomenuli až teraz – odznievalo v nejednom diskusnom príspevku. „Nechali ste nás, samých robotníkov, súperiť s profesionálmi, hercami, spisovateľmi, sociológmi," zdôraznil predseda CZV KSS Tesla Elektroakustika Ján Mačaj. „Až teraz sa rozšíril leták Komunisti vždy s ľudom," rozhorčil sa z tribúny predseda uličnej organizácie KSS číslo 106 Ján Adámek. „Kde ste boli dosiaľ, funkcionári?!" „Skúsení komunisti, vedci, teoretici, verím, že dokážete obhájiť ideály komunistickej strany. Naše osvetové zariadenia sú vám k dispozícii. Príďte medzi ľudí, presvedčajte," hovorila Jana Kelomenová z ObKaSS Bratislava II. „Nechápem," povedal dlhoročný člen strany z uličnej organizácie v druhom obvode, „prečo až na niekoľko výnimiek v celoštátnom vysielaní televízie v posledných dňoch diskutuje iba opozícia. Čo my nemáme názory? Konečne sa rozoberme a prejdime do akcie!" Tieto a ďalšie vystúpenia potvrdili, že bratislavskí radoví komunisti majú už dosť defenzívy, mlčania, jednoznačne požadujú akcieschopné vedenie mestského výboru KSS, ktoré by urýchlene vypracovalo akčný program strany v podmienkach Bratislavy.

Na podujatí vystúpili desiatky súdruhov najrozličnejších profesií, vekových kategórií, ale v podstate všetci navrhovali totožné stanoviská a požiadavky. Vyslovili pevnú podporu novému generálnemu tajomníkovi ÚV KSČ Karlovi Urbánkovi, ako aj dôveru predsedovi federálnej vlády Ladislavovi Adamcovi. Žiadali, aby Ústredný výbor KSČ, ale i Predsedníctvo ÚV KSS a mestského výboru strany opustili ľudia, ktorí sa skompromitovali, doviedli našu krajinu do súčasnej hlbokej spoločenskej krízy. Navrhovali čo možno najrýchlejšie uskutočniť mimoriadne zjazdy KSČ a KSS, ktorých delegáti by boli zvolení priamymi voľbami. Zdôraznili, že je nevyhnutné zrušiť v čs. ústave článok o vedúcej úlohe komunistickej strany. Svoju autoritu si musí KSČ vybojovať v každodennej práci, primknutím sa k pracujúcim a mládeži. Mnohí prítomní sa vyslovili za odstránenie systému nomenklatúrnych kádrov, všetkých privilégií vedúcich straníckych a štátnych činiteľov, ako aj za objektívne prehodnotenie krízových rokov 1968/69 a obdobia stagnácie. V diskusii padol návrh, aby sa východiskom pre prípravu akčného programu KSČ stalo stanovisko komunistov Filozofickej fakulty UK v Bratislave, ktoré uverejnil náš denník v mimoriadnom nedeľnom vydaní.

Samozrejme, v búrlivej a neraz i ťažko ovládateľnej diskusii sa vyslovili aj také postoje, ktoré veľká sieň PKO vypískala. Či už išlo o návrh, aby sa nový generálny tajomník ÚV KSČ verejne ospravedlnil všetkým tým, ktorí boli pred 20 rokmi vyčiarknutí alebo vylúčení zo strany, alebo vtedy, keď jeden z diskutujúcich tvrdošijne ostatných oslovoval „vážení občania". Celomestský aktív si spomedzi seba zvolil jedenásťčlennú komisiu, ktorá mala pripraviť stanovisko bratislavských komunistov k najnovšiemu spoločenskému dianiu u nás.

Celomestský aktív prijal nasledujúce vyhlásenie:

1. Oceňujeme iniciatívu mládeže, študentov, robotníkov a ostatných občanov podporujúcich socializmus bez chýb.

2. Navrhujeme okamžité odstúpenie Predsedníctva a Sekretariátu ÚV KSS.

3. Žiadame zvolať mimoriadny zjazd KSČ na 5. a 6. decembra 1989 s nasledujúcim programom: zvoliť nový ÚV KSČ, schváliť akčný program do XVIII. zjazdu KSČ. Odporúčame, aby v prvých dvoch bodoch akčného programu bol návrh na zrušenie 4. článku Ústavy ČSSR, v ktorom je zakotvená vedúca úloha KSČ v spoločnosti, a aby bol navrhnutý termín slobodných volieb.

4. Vyzývame poslancov Federálneho zhromaždenia, aby ihneď iniciovali zvolanie Federálneho zhromaždenia s cieľom splniť spomínané body.

5. Vyslovujeme nedôveru Predsedníctvu MV KSS v Bratislave a žiadame zvolať na 29.11.1989 plénum rozšírené o vybraných predstaviteľov robotníckych CZV KSS na vyriešenie zásadných kádrových otázok.

9/192



Z mimoriadneho zasadnutia Slovenského vysokoškolského ústredia SZM

Doba si žiada pružnosť

Včera dopoludnia sa na mimoriadnom zasadnutí stretli členovia Slovenského vysokoškolského ústredia SZM. Ich rokovanie bolo mimoriadne živé, pretože názory na súčasné problémy sa v jednotlivých centrách vysokoškolského života na Slovensku trieštia. V jeho závere sme o vyjasnenie k najzávažnejším bodom rokovania požiadali tajomníka SÚV SZM a predsedu SVÚ SZM JOZEFA ZSELENÁKA.

● Vytvorili ste Sekretariát Slovenského vysokoškolského ústredia SZM. Prečo vznikol?

– Situácia sa dnes tak prudko mení, že si často vyžaduje prijímať stanoviská a rozhodnutia okamžite. Ale súčasná štruktúra šesťdesiatpäťčlenného Slovenského vysokoškolského ústredia SZM, deväťnásťčlenného Predsedníctva neumožňovala operatívne zvolať členov týchto orgánov, ktorí sú z celého Slovenska. Práve zvolený sekretariát by mal vyriešiť tento problém a mal by napomôcť zlepšeniu koordinácie metodického pôsobenia, skvalitniť riadenie celoškolských a fakultných výborov SZM.

● Stojíš na jeho čele. Kto je ďalší?

– Novozvolená podpredsedníčka SVÚ Zita Šimúnová, pracovník oddelenia vysokých škôl SÚV SZM František Hodorovský, študenti Pavol Slančík, Ľubica Eštvancová, Peter Huňor a asistent vysokej školy Peter Dobrotka.

● Na zasadnutí sa zúčastnili aj zástupcovia koordinačného výboru slovenských študentov Ľuboš Kadlec a Štefan Bolebruch. Ako ovplyvnila ich účasť vaše rokovanie?

– Naši hostia vystúpili s predstavami a zámermi do najbližších dní. V živej diskusii sa otvorene hovorilo o korektnosti vzájomných vzťahov, o organizačnej štruktúre sekretariátu slovenských vysokoškolských študentov, prepojení na štrajkové a koordinačné výbory na fakultách. Jasne sa ukázalo, že napriek značnému zbližovaniu názorov naďalej dochádza k častým prejavom nevôle na oboch stranách, z čoho niekedy vyplývajú rozpory. Ponúkli sme koordinačnému výboru slovenských študentov vzájomné zastúpenie vo svojich orgánoch a z našej strany sme pripravení kooptovať ich zástupcov do Slovenského vysokoškolského ústredia.

● S akým úspechom?

– Dohodli sme sa, že v dialógu budeme pokračovať a na náš návrh dostaneme odpoveď.

Slovenské vysokoškolské ústredie SZM podporilo Návrh členov Sekretariátu SÚV SZM, zväzákom a mládeži SSR – prinášame ho na inom mieste. V uznesení SVÚ sa rozhodlo o zvolení najbližšieho zasadnutia do dvoch týždňov.

Zhovárala sa JARMILA HORÁKOVÁ

Presne tri hodiny pred včerajšou študentskou manifestáciou na námestí SNP v Bratislave sme sa stretli na pôde Mestského výboru Strany slovenskej obrody s Milanom Kňažkom, členom SSO. V súvislosti s udalosťami posledných dní sme mu položili niekoľko otázok.

■ Začneme tým, čo v týchto dňoch často počuť v uliciach: Prečo to ten Kňažko robí, veď má dosť peňazí? Čo vám teda, pán Kňažko, chýba?

— Vytvorila sa, žiaľ, veľmi ponižujúca, až priam primitívna podmienka spokojnosti proklamovaná stranickými a vládnymi činiteľmi, že kto má dosť peňazí, mal by si pripadať dostatočne podplatený, dostatočne kúpený na to, aby udržiaval disciplínu, aby prestal rozmýšľať, aby sa prestal správať ako dospelý človek. Peniaze však nie sú meradlom morálky, presvedčenia a svedomia. Kto túto tézu šíri, vlastne vyjadruje, že jeho svedomie je na predaj.

TRIEZVE HĽADANIE VÝCHODÍSK

Náš rozhovor s Milanom Kňažkom, členom Strany slovenskej obrody, hercom Činohry SND v Bratislave

■ Predpokladáte, že vaše iniciatívy podporia aj robotníci a roľníci?

— Dúfam. Sám pochádzam z robotníckej rodiny. Otec bol robotník, matka tiež, svoj život som začínal ako kulisár. Sedem mesiacov som robil v modrokamenských uhoľných baniach priamo na čelbe, lebo ma neprijali kvôli hlasu do školy. Vždy som si s robotníkmi rozumel, poznám ich dosť na to, aby pochopili, že ide o vážnu vec, že to nie sú deti, ktoré sa hrajú na piesku. Treba si uvedomiť, že aj študenti sú dospelí ľudia. A ide najmä o ich budúcnosť.

■ Redakcia v predvčerajších popoludňajších hodinách navštívila študentský míting na pôde Elektrotechnickej fakulty SVŠT v Bratislave. Zo vzájomných dialógov vyplynulo, že študentom nejde vôbec o likvidáciu socializmu, či fyzickú konfrontáciu členov KSČ. Študentom na vysokých školách ide o demokratický dialóg. S pedagógmi, so zástupcami Ministerstva školstva, mládeže a telesnej výchovy SSR, so stranickými a spoločenskými orgánmi. V pozornosti sú však otázky, či sa má ľudia dialóg odohrávať na uliciach...

— Nemá sa odohrávať na uliciach, ale radšej na uliciach ako nikde. My žiadame, aby sme mohli hovoriť s verejnosťou v rozhlase, v televízii, v divadlách, kinách, na štadiónoch, športových halách, v krajnom prípade na námestiach, ale konečne treba vytvoriť kultúrne podmienky, aby sme mohli viesť kultúrny dialóg.

■ Predvčerom mala možnosť naša verejnosť vypočuť si z rozhlasu sugestívnym spôsobom vyjadrené stanovisko členov Národného divadla v Prahe Radoľfom Hrušínskym. Nechceli ste sa podobným spôsobom vyjadriť v rozhlase aj vy?

— Usilovali sme sa o to dnes ráno. Volali sme riaditeľovi Československého rozhlasu v Bratislave. Ten však bol na mimoriadnom zasadnutí ÚV KSČ a nikto iný nie je kompetentný dať nám k tomu povolenie. Budeme to žiadať na našej dnešnej manifestácii. Bolo by múdre a správne urobiť to, čo pán Hrušínský v Prahe, ale chcem povedať, že mladí ľudia, tým nejde o násilie. Ide im o zlepšenie podmienok vo všetkých sférach nášho života a dúfam, že budú natoľko rozumní a nenaletia na provokácie, ktoré sú organizované niekým iným, ale však študentami, myslím tým, na heslá o vešaní, strieľaní a podobne. Myslím si, že títo študenti dôrazne odmietajú. (Redakcia)

SPÝTAJTE SA MLADÝCH

Náš rozhovor so zosnúžilým umelcom, spisovateľom Ľubomírom Feldekom

● Pán Feldek, ste jedným z členov združenia Verejnosť proti násiliu, ktoré vzniklo ako odpoveď na brutálny zásah polície voči pokojnej študentskej manifestácii dňa 17. XI. 1989 v Prahe. Čo je cieľom tohto združenia a aké je jeho zloženie?

— Na počiatku bola výzva Mestského výboru Zväzu výtvarných umelcov, ktorú predniesol jeho predseda Cipár, v nedeľu 19. XI. 1989. S týmto vyhlásením sa solidarizovalo množstvo jednotlivcov a dá sa povedať, že aj inštitúcií, lebo množstvo jednotlivcov zároveň reprezentovalo inštitúcie. Ja som jednak člen Predsedníctva Zväzu slovenských spisovateľov, jednak som v pracovnom výbore vznikajúceho PEN-klubu a teda som sa ocitol v koordinačnom výbore združenia Verejnosť proti násiliu, ktorý vznikol preto, aby sa činnosť týchto inštitúcií prepojila. Tento koordinačný výbor vlastne vyriešil dávny problém toho, že všetci sme tu žili celý život osve — výtvarníci, osve žili ochranári, osve žili spisovatelia, každý sa stretával niekde inde a zrazu vzniklo takéto platforma, po akej sme vlastne dávno túžili, ktorá sa zjednotila na tom základnom hesle: Verejnosť proti násiliu. Keď vzniká jednota, vzniká tu i heslo — verejnosť proti násiliu — a to sa stalo vlastne združením jednotlivcov, ale aj inštitúcií, ktoré vytvorili koordinačný výbor a preniesli myšlienky tejto výzvy do svojich organizácií. Ja som napríklad o tom hovoril v Predsedníctve Zväzu slovenských spisovateľov. Ako viete, Predsedníctvo Zväzu slovenských spisovateľov túto výzvu podporilo.

● Dokáže tento výbor zvládnuť situáciu? Dozvedeli sme sa totiž o prejavoch donucovania a násilia mládeže na niektorých stredných školách.

— Pozrite sa, ak sa nad heslom Verejnosť proti násiliu zamyslíme len raz, tak vyzerá, že je to hnutie proti násiliu na Pražskej manifestácii. Keď sa nad tým zamyslíme dva razy, zistíme, že toto heslo je veľmi humánne, lebo limituje nielen tých, proti ktorým vystupujú títo manifestujúci, ale aj nás samých, limituje každého z nás. Musí limitovať aj tých násilníkov, o ktorých hovoríte, musí limitovať všetkých, ktorí chcú nejakým spôsobom, nehumánnym, nekultúrnym, riešiť problémy tejto spoločnosti.

● Dnes však v združení nie sú len umelci, ale i vedci, technická inteligencia, ba i robotníci a roľníci...

— Samozrejme, sú tam tisíce podpisov a medzi týmito podpismi sú i podpisy robotníkov. Pekné na tom je, že tá zložka spoločnosti, kvôli ktorej sa to všetko vlastne deje, tá mládež, tí študenti, sú deti nás všetkých, práve tak deti umelcov ako i deti robotníkov, roľníkov, všetkých pracujúcich, čiže to sa mne na tom páči, že mládež sa stala tým tmelom, tých vrstiev, ktoré by niekto chcel postaviť proti sebe. Nedá sa to. Nedajú sa postaviť jednotlivé zložky spoločnosti proti sebe.

● Existujú dnes nejaké konkrétne predstavy o riešení vzniknutej situácie?

— Ja sa necítim kompetentný hovoriť za celé toto združenie. Som aj starší človek so všetkými prednosťami i chybami staršieho človeka a ja sa musím skromne dívať ako berie do rúk veci tejto spoločnosti mládež a fandiť jej. Keď chcete vedieť, ako má a bude vyzerať táto spoločnosť v budúcnosti, spýtajte sa predovšetkým mládeže, tá v nej bude žiť.

● V bratislavských uliciach sa údajne objavilo vami podpísané vyhlásenie, v ktorom sa hrubo osočuje ÚV KSČ?

— To je samozrejme provokácia. Pretože to, čo som vám povedal o hesle — Verejnosť proti násiliu, limituje každého, a teda limituje aj mňa. A nič takéto militantné si človek, ktorý sa prihlasuje k tejto myšlienke, nemôže dovoliť vyhlásiť. Ani ja som nič také nevyhlásil.

(via + tak + voc)

Smena - 28. 11. 89 - -4-



Rozhovor Československej televízie s ČESTMÍROM CÍSAŘOM

Zbaviť sa záťaže minulosti

Čs. televízia v nedeľu priniesla rozhovor s členom Výkonného výboru Klubu za socialistickú prestavbu Obroda ČESTMÍROM CÍSAŘOM

● Ako vznikla myšlienka založiť klub Obroda?

– Táto myšlienka dozrievala už dlhší čas, niekoľko posledných rokov. Veľmi intenzívne sa začalo diskutovať v okruhu najmä bývalých reformných komunistov o tom veľkom nástupe sovietskej perestrojky, o veľkom manifestačnom dosahu nového myslenia, ktoré začal Michail Gorbačov a ktoré sa prekvapivo praktický do všetkých európskych komunistický zmýšľajúcich politických prúdov. Myslím, že u nás táto myšlienka začala byť ostro sledovaná potom, keď Husákovo vedenie komunistickej strany veľmi otáľalo, veľmi váhavo pristupovalo k tomu, aby sme v našich čs. podmienkach s takouto iniciatívou a s našou prestavbou začali. Ukázalo sa, že boje o smery ciest, ktorými má Československo ísť, sú veľmi ťažkopádne. Videli sme, že reformný prúd nie je dostatočne silný. V Československu je to prirodzené, pretože reformný prúd, ktorý tu existoval a vyvrcholil v roku 1968 Pražskou jarou, bol z verejného života zahnaný brutálne do podzemia a v strane samotnej, ak tam nejaké reformné sily zostali, nedostali možnosť pôsobenia. Vznik klubu Obroda tohto roku na samom začiatku roka bol práve výrazom toho, aby sme vstúpili do politického diania znovu, nadväzujúc na rok 1968, ale aj na všetko moderné, čo sa dnes deje vo všetkých socialistických krajinách a vlastne v celej Európe. Ten ohromný veľký prúd, v ktorom tak výrazne vystupuje to, čomu hovoríme európska ľavica, sa čoraz viac stáva určujúcou silou celoeurópskeho vývoja. A náš klub k tomu chce prispievať v Československu.

● Ako by ste charakterizovali vašu členskú základňu?

– Okrem značného počtu bývalých aktivistov reformného hnutia z roku 1968, prevažne členov komunistickej strany, ale aj nekomunistov z toho obdobia, sa zaujíma o prácu nášho klubu. Aktívne v ňom pracuje rad ľudí, ktorí nikdy neboli členmi komunistickej strany, a v poslednom čase nám veľa mladých ľudí, ktorí myslia rovnako ako my, moderne, socialisticky a sú zástancami aj takého poňatia socializmu, nemajúceho nič spoločné s akýmikoľvek črtami stalinizmu a je zbavené záťaže minulosti. Chcem povedať, že sme politický klub, od začiatku sme nikdy netajili, že chceme ovplyvňovať verejnú mienku a vlastne dnes len po prvý raz máme možnosť verejne vystupovať.

● Čo by ste povedali o cieľoch vášho klubu?

– Na jar sme vypracovali tézy, ktoré sa pokúšajú základným zrozumiteľným spôsobom formulovať, ako si predstavujeme budúci politický systém, sociálno-ekonomický život našej krajiny, ako si predstavujeme, že by sa mal budovať právny štát na základe demokratickej samosprávy, ako si predstavujeme rozvoj v duchovnej oblasti, v školstve, vo vede, v kultúre i miesto Československa v medzinárodných vzťahoch. Nie je to prísť obsiahly dokument, ale chystáme sa v najbližšom čase vystúpiť s krátkodobým akčným programom, ktorý by lepšie oboznámil verejnosť s našimi cieľmi. Sústreďujeme sa na princípy demokratického socializmu – zvolili sme tento termín, pretože je zvyčajný nielen na východe, ale aj na západe. Kedysi, v období stalinizmu, bol u nás výraz demokratický socializmus veľmi podozrivý, o ktorom sa každý domnieval, že chce narušiť základné socialistické princípy. Demokratické prúdy a výraznými sociálnymi črtami reprezentujú v západnej Európe socialistické alebo sociálnodemokratické strany, ale v našich krajinách, vo východnej a strednej Európe, sa tento prúd iba formuje. Ale on tu bol vždy, musel však zvádzať ťažké boje so stalinským poňatím a mnoho rokov bolo takých, že stalinské poňatia víťazili. Preto aj samotný pojem socializmus je zdiskreditovaný, ľudia sa pýtajú, čo si vlastne pod pojmom socializmus predstaviť. Preto si myslíme, že máme vystúpiť tak, aby sme ukázali, že to je spoločenský systém, ktorý je v ustavičnom pohybe, ktorý je otvorený, ktorý sa ustavične rozvíja, ktorý programovo smeruje nie k predstavám nejakého pevného modelu, ale ustavične odpovedá na otázky doby a potreby vývoja a dáva všetkým perspektívu, že ideme k splneniu humanistických ideálov a nie od nich späť.

● Čo by ste mohli povedať o priebehu dnešného zhromaždenia na Letenskej pláni?

– Sledoval som iba časť prenosu, ale musím povedať, že po prvý raz tam zazneli prvé náznaky dialógu tým, že tam bolo možné vystúpiť s rozličnými názormi. To, že prítomní v tej ohromnej mase na Letenskej pláni reagovali buď nadšene alebo menej nadšene, či dokonca odmietavo na niektoré názory ukázalo, aká je dnes prevažujúca nálada v najširších vrstvách ľudu. Tie žiadajú, aby z verejného života definitívne pošli tí, ktorí sa podieľali nielen na pochovaní reformného procesu pred 21 rokmi, ale ktorí sa v tejto chvíli ukazujú ako úplne neschopní situáciu vyriešiť. A myslím si, že by ohromne pomohlo, keby sa tak stalo už na dnešnom zasadaní ÚV KSČ. A namiesto nich, aby si všetky organizácie a politické strany i nezávislé iniciatívy mohli skutočne slobodne vybrať takých predstaviteľov, ktorí budú mať prirodzenú autoritu a schopnosť poradiť si so súčasnou zložitou situáciou, ale aj poznať cesty, ako z nej vyjsť.

PRÍČINY STAGNÁCIE POZNÁME

Anton Sviatko, člen ÚV SSO

Dnes, v zložitom období prestavby a znovuzjednocovania spoločnosti, sa vytvorili ťažko vysvetliteľné protirečenia. Ak v ekonomike a v politike posuny nie sú výrazné, tak príčiny stagnácie poznáme — zastaraný hospodársky mechanizmus, orientácia na hrubú výrobu, nedostatok skutočnej demokracie,



vyradenie väčšiny ľudí z reálnej účasti na riadení štátu a výroby.

Pre súčasnosť sú však najviac bolestné straty duchovné. Človek nemôže žiť bez ideálu, bez viery. Z duchovného života našej spoločnosti postupne miznú také vlastnosti ako je otvorenosť, úprimnosť, pravdivosť, morálka, atď. Manipulácia so spoločenským vedomím nadobudla veľké rozmery. Dokazovalo sa, že sme najlepší, najpokrokovejší a takmer najvyspelejší. Dokonca sa na to vytvorili vedecké teórie a dôkazy.

Stále vidíme v spoločnosti tých, ktorí včera tvrdili jedno, dnes druhé a zajtra budú ochotní obhajovať niečo ďalšie. Táto morálna korózia sa podporovala a podporuje z najrôznejších záujmov.

Z čoho vyrástla konzumné morálka, nedisciplinovanosť zodpovedných ľudí, nerešpektovanie zákonov a celospoločenských záujmov? V súčasnosti nestačí už len partajná príslušnosť, odbornosť, ale je nutná i mravná kvalita ľudí. Rozvrat morálky preto ohrozuje úspech prestavby a spoločnosti. Že je situácia kritická, ukazujú okrem iného i tieto údaje: V roku 1988 bolo uzavretých 119 000 sobášov a 35 000 manželstiev sa rozviedlo. Na 100 narodených detí pripadlo v roku 1988 vyše 90 interrupcií, vzrástla agresivita časti mládeže a pod. Čo sa to vlastne s národom stalo? Boli sme predsa vždy vysoko kultúrnym národom, ako sme tak hlboko mohli klesnúť?

Kresťanstvo bolo vyradené z verejného života a škola sa stala baštou ateizmu! Veriaci sú nadalej diskriminovaní — aj napriek ubezpečeniu zodpovedných činiteľov, že sú rovnoprávnymi občanmi. Ako je možné, že požiadavky zodpovedných predstaviteľov katolíckej cirkvi a štátnikov veriacich, ktorí podpísali výzvu slovenských katolíkov za nerešpektovali?! Zákonné opatrenia z rokov 1949 a 1950 nadalej platia a nad cirkvami sa robí dozor. Nie je dostatok najzákladnejších potrebných náboženských pomôcok, potrebnej náboženskej literatúry, kostolov atď.

Veriaci sú v tieni mnohokrát urážaní, ponižovaní a možnosti právnej ochrany demokratickými formami takmer neexistujú. Keď hľadajú a rozširujú literatúru, ktorej takmer niet, potrebnú pre ich duchovný a náboženský rast, dostanú privlastok nelegálna štruktúra!

V duchovnom živote nastal veľký rozpor medzi slovami a činmi. Je to nedostatok úcty a tolerancie vo formovaní princípov spoločenského života, ktorý bráni formovaniu pluralistických názorov v socialistickej spoločnosti.

Keď hovoríme o novom myslení a novovznikajúcej Ústave ČSSR, treba povedať, že musíme uzákoniť také práva a povinnosti občanov, ktoré im zaručia istotu a pokoj, rovnoprávnosť a nikoho nebudú upredostňovať. Platí to v sfére hospodárskej, spoločenskej, politickej a ideologickej.

Na záver mi dovoľte citovať slová Gándhího:

„Náboženstvo, ktoré si nevšíma praktické záležitosti a nepomáha ich riešiť, nie je náboženstvom." Varuje pred absenciou náboženstva v politike a vyzýva veriacich k účasti na nej slovami: „Politika sa týka blaha národov, a to čo sa týka blaha národov, musí zaujímať nábožensky založeného človeka..."

Strach je nedostatkom viery v Boha. Odvaha patrí k prvým požiadavkám spirituality a zbabelec nemôže byť morálny.

Mládež bola, je a bude vždy avantgardou vyjadrovania spoločenských názorov. Nikto preto nemá morálne právo brániť jej demokratickým názorom na prítomnosť i budúcnosť a rozbíjať jej jednotu.

Dôležité je, aby naša mládež vykročila v ústrety III. tisícročiu nie s obavami, ale s nádejami, aby aj ďalšie mladé generácia s láskou hovorila: „Milujeme svoju rodnú zem, zem našich otcov a matiek, hrdo a slobodne sa hlásime k odkazu našich slávnych predkov.

Smena - 23. 11. 89 - 4 -

15/192

Otvorený list ministra kultúry SSR PAVLA KOYŠA pracovníkom slovenského umenia a kultúry

Hystéria nikdy históriu neobrodzuje

Priatelia, súdružky a súdruhovia!

Umenie stálo odjakživa v službách spoločenského pokroku. Umelci v dejinách, nevynímajúc naše dejiny, zohrávali úlohu, ktorej siločiary napriek výkyvom a spomaleniam viedli napokon k ľudu, k jeho bytostným záujmom, k jeho podstatným postatiam. V najrozhodujúcejších chvíľach našich dejín slovenské umenie predovšetkým časovo spĺňalo, posilňovalo nádeje, mobilizovalo k činom, ktoré mali konštruktívny charakter a zakladali niečo nové, na čom mohla stáť budúcnosť. Nikdy som neprestal veriť v túto konštruktívnu silu umenia, nijaké politicky a ľudsky zložitá situácia mi nespochybnil práve tento bytostný zmysel umeleckej tvorby. Som presvedčený, že múdrosť a napokon aj večnosť umenia závisí práve od toho, do akej miery vzniklo z potreby byť s ľudom, tvoriť pre ľud a ľudu slúžiť. Jeho múdrosť je aj jeho zodpovednosťou, jeho zodpovednosť je jeho múdrosťou.

Nemôžem si v týchto zložitých chvíľach dovoliť nezopakovať túto základnú abecedu, ktorou som sa usiloval riadiť aj vo chvíľach súkromných, aj vo chvíľach verejných, keď som sa usiloval premeniť tieto večné pravdy na každodennú realitu jestvovania kultúry v spoločnosti, ktorá nechcela a nemohla byť iná ako socialistická. Nemôžem nepripomenúť, že naša spoločnosť sa v posledných obdobiach prepracovala k poznaniam, ktoré sme predtým z tých alebo iných príčin často ani netušili, nehovoriac o tom, že sa nestačili sformulovať ani v našom vedomí, tobôž nie v našej realite. Mám na mysli strategicky obsažnejší a celkom nový pohľad na všetky veci súčasného sveta, aký odkryla napríklad sovietska prestavba na čele s M. S. Gorbačovom. Tieto pravdy sa stali základnými východiskami aj celej našej prestavby. Je pravda, že sme neboli schopní nachádzať vždy a hneď recepty na to, aby sme všetko, s čím a v čom sme doteraz žili, vedeli zo dňa na deň prispôsobiť týmto novým nárokom. Som presvedčený, že ten ten, kto dosť hlboko nepochopil podstatu a rozľahlosť projektu, ku ktorého realizácii sme sa tvrdou prácou odhodlali dopracovať, môže dnes ľahkomyseľne oplývať radikalizmom, ktorého zmyslom je deštrukcia, ale ktorý už nemá na viac – ktorý si nekladie otázky ani v smere k minulosti, ale tým menej nie k budúcnosti. Mám rád dobrodružstvo, ale mám ho radšej v knihách ako v uliciach stanalizovaných povrchnými a nabyškanými heslami. Mám rád demokraciu, ale pre mňa demokracia znamená predovšetkým počúvať a najmä porozumieť. Mám rád city, ale zároveň sa bojím falošných emócií, ktoré prepukli tam, kde im hrozí nebezpečenstvo, že sa obrátia proti človeku a azda aj proti jeho vôli siahnu na elementárnu ľudskosť. Ulice sú dobré pre mier a pre život, dialóg je dialógom len vtedy, keď prúdi medzi ľuďmi, a nie vtedy, keď bezohľadne, drasticky konfrontuje vášne. Či nie je na škodu nášho spoločného diela prestavby, ak dvadsatní umelci namiesto toho, aby oslovovali dvaka svojim vlastným, nezopakovateľným jazykom, odmietajú plniť svoje umelecké povinnosti? Či nie je na škodu nášho spoločného diela, ak v umeleckých zvážoch demagogické ambície niektorých jednotlivcov, skrývajúcich sa za pseudoradikálne heslá, zastrašujú čestných umelcov a ak sa spochybňujú výsledky, ktoré naša kultúra a umenie dosiahli v posledných desaťročiach?

Obraciam sa na vás, kolegovia spisovatelia, priatelia a súdruhovia umelci, na vás, pracovníci kultúry a kultúrnych inštitúcií, na vás, ktorí máte za sebou úspechy a ktorí ste do poslednej bunky precítili chuť umenia, aj na vás, ktorí sa pripravujete zasvätiť život tomuto neúprosnému a nepodkupnému posudzovateľovi kvality žitia a ktorí azda ešte ibe tušíte, že umenie vás bude potrebovať celých a nepoškvrnených zbytočnými omylmi – buďte dnes a v týchto chvíľach, keď naozaj o čosi ide – zodpovední. Nezabúdajme na vlastnú múdrosť a na múdrosť našich dejín, ktoré predsa skrývajú toľko dôkazov, že nedôčkavosť býva častejšie hrobom myšlienky a nádeje, ako kolískou čohosi, čo práve dnes potrebujeme, na čo potrebujeme čas a pre čo nás potrebuje čas. Uverme v umenie v nás a pokúsme sa znova osvedčiť sa ako zmysluplná súčasť tohto národa a tejto spoločnosti, ktorú nemôžeme nepovažovať za celostne svoju.

Hystéria nikdy históriu neobrodzuje a neuchýli, skôr naopak. Preto je naša trieznosť a rozvážnosť v týchto dňoch potrebnejšia ako predtým, milí kolegovia – pracovníci umenia a kultúry.

Text vystúpenia ministra školstva, mládeže a telesnej výchovy SSR ĽUDOVÍTA KILÁRA v Československej televízii na Slovensku dňa 21. novembra 1989

Na riešenie problémov nie sú prospešné emócie

V týchto dňoch sa študenti stretávajú na mnohých zhromaždeniach, často zamerané vyostrených lživou informáciou o smrti jedného z účastníkov demonštrácie pražských študentov 17. novembra tohto roku. Na niektorých som sa zúčastnil aj ja, či pracovníci nášho ministerstva, aby sme o týchto problémoch hovorili a riešili ich. Sú to otázky, ktoré trápia tak mladú generáciu, ako aj nás starších.

A že tieto problémy aj úlohy si uvedomujú aj naše stranícke a štátne orgány a chcú ich riešiť, o tom okrem iného svedčí aj príprava koncepcie štátnej rodinnej politiky, štátnej starostlivosti o mládež, ale už aj vykonaná analýza našej výchovno-vzdelávacej sústavy. Na riešení problémov a najmä ich východísk sa zúčastnili aj mnohí z vás a ukázalo sa, že vaše a naše názory sú v podstate rovnaké. Nič, čo sa týka mládeže, nechceme riešiť a nebudeme riešiť bez mládeže a aj jej účasť na riešení celospoločenských problémov považujeme za nevyhnutnú.

Preto sa obraciam aj na vás, na profesorov, docentov a učiteľov vysokých i stredných škôl, aby ste vniesli do partnerského dialógu s mládežou o týchto otázkach, o otázkach prestavby a demokracie, celú svoju osobnosť – odbornú, vedeckú a pedagogickú autoritu, občiansku uvedomelosť a aby sa tento dialóg stal pravidlom, každodennou súčasťou vašej práce, tak ako sme vás o to už neraz požiadali. Bolo by správne, aby najmä na stredných školách, bokom od tohto dialógu, nezostali ani rodičia.

V dialógu nechceme a nebudeme mentorovať, odsudzovať a nariaďovať. Chceme sa v ňom podeliť o naše skúsenosti a poučiť sa v ňom o vaše názory, milí mladí priatelia. Vieme, že vy, mladá generácia, nemusíte prijať všetky naše názory, prístupy, či doterajšie cesty vývoja socializmu v našej vlasti, ktorú rovnako ako vy vrúcne milujeme. Chápeme, že medzi mladou a staršou generáciou môže byť a zákonite aj je určitá názorová rozdielnosť. Znovu však zdôrazňujem, že na dôslednejšie a rýchlejšie riešenie problémov nie je prospešné, ak jej prejavom sú prehnané emócie, recesia, extravaganciosť a živelné akcie. Preto chceme dialóg, ale dialóg na pôde školy, SZM, či nášho ministerstva, nie však na ulici, kde sa politicky neskúsený mladý človek ľahko môže stať nástrojom síl, ktorým je ľahostajný osud socializmu, na splnenie ich politických cieľov. A o tento dialóg sa usilujeme o to viac, že sme ho v minulosti, a to otvorene priznávame, neraz zanedbávali, že sa vám neraz servírovali takpovediac nemenné pravdy, idealizované vzory, že aj existujúce problémy niekedy zakrývali za ružový opar veľkých slov.

Myslite na to, milí priatelia, že tieto trpké skúsenosti by mali byť poučením aj pre východisko zo súčasnej situácie. Dnes nikto – ani strana, ani štát, ale ani vy, študenti a žiaci – si nemôže dovoliť zneužívať veľké slová, upadať do demagógie na jednej či druhej strane. Jedine statočná, tvorivá práca nášho ľudu, vaše vedomosti, schopnosti, elán, sú zárukou odstránenia problémov i zabezpečenia dynamického vývoja celej našej spoločnosti i pokojného a šťastného života nás všetkých. Preto je jedine rozumné, najmä v týchto dňoch využívať možnosť dialógu s vašimi učiteľmi, predstaviteľmi straníckych, štátnych i mládežníckych orgánov na pôde školy o všetkých problémoch, a ktorými dnes žijete, ktoré vás zaujímajú a znepokojujú, o ktorých medzi sebou hovoríte. A rovnako rozumné a správne bude po ujasnení si názorov, prístupov a východísk riešenia problémov vrátiť sa k normálnej školskej práci a v nej presadzovať svoju občiansku angažovanosť a zodpovednosť.

Pravda - 25. 11. 89 - -3-

Stanovisko pracovníkov Slovenskej akadémie vied

Demokraticky riešiť spoločenskú krízu

Celú spoločnosť, a teda aj pracovníkov duchovno-kultúrnej a v nej vedeckej verejnosti hlboko znepokojuje súčasný stav všetkých oblastí nášho života. Znepokojuje – a dávno – i nás, ktorí pôsobíme v spoločenských vedách. V otvorenom spoločenskom dialógu, ktorý sa začal, vyjasňujú sa vnútorné i medzinárodnopolitické príčiny dlhšie trvajúcej stagnácie a najmä súčasnej spoločenskej krízy. Hľadajú sa cesty ďalšieho postupu vpred.

Uvedomujeme si, že po značnom rozkolísaní hodnôt spôsobenom dogmatizmom, zneužívaním moci, porušovaním leninských princípov a noriem v živote komunistickej strany a spoločnosti (v 50-tych rokoch), voluntarizmom a subjektivizmom pri hodnotení dosiahnutých výsledkov a možností ďalšieho rozvoja (na začiatku 60-tych rokov), neschopnosťou využiť podnety januára 1968 a akčného programu strany z apríla toho istého roku, sa hlboko narušilo utváranie žiadúcich predpokladov na približovanie sa k Leninom vedecky anticipovanému socialistickému ideálu.

Treba sa zásadne dištancovať od stalinizmu, ktorý vznikol v špecifických historických podmienkach, bol nesprávne povýšený na všeobecne platný model a nevhodne sa implantoval i u nás, kde boli navyše celkom iné východiskové predpoklady na rozvoj socializmu.

Treba čo najskôr prehodnotiť príčiny krízových javov v celých dejinách socializmu ČSSR, vrátane augusta 1968. Rok 1968 bol pokusom o reformu socializmu v Československu, ktorý sa nemohol realizovať z mnohých vnútorných a vonkajších dôvodov.

Opakované pokusy o zmeny, nápravu a o rozvoj našej socialistickej spoločnosti sa stretali so značnou spoločenskou podporou a priniesli aj nepopierateľné výsledky. Súčasne sa však nepodarilo vyhlasované ciele spájať so žiadúcim rozvojom politického systému, socialistickej demokracie, s riešením ekonomicko-sociálnych, politických a duchovno-kultúrnych problémov, ktoré sa nastolili bezprostredne po januári 1968 alebo ktoré sa nastoľujú dnes v súvislosti s novým chápaním a obrodou socializmu. Dostali sme sa do krízy. Stojíme pred akútnou nevyhnutnosťou riešiť protirečenia, ktoré sa doteraz podceňovali, obchádzali alebo dokonca považovali za vyriešené.

Žijeme v prelomovej dobe. Svet i naša československá spoločnosť vstupuje do epochy úplne nového, v porovnaní s minulosťou mnohonásobne dynamickejšieho, mnohotvárnejšieho a efektívnejšieho rozvoja. Nechceme a nemôžeme ostať bokom od hlbokých civilizačných zmien, ktoré stoja pred ľudstvom. Ide nám o výrazné zlepšenie a zvýšenie hmotného bohatstva a duchovno-kultúrnej úrovne našich ľudí, o kvalitatívne nové, dôstojné postavenie človeka ako naozaj rozhodujúcej miery všetkých vecí vo všetranne sa rozvíjajúcom, výkonnom, prosperujúcom, doma i v zahraničí, pre všetkých, najmä mladých perspektívnom spoločenskom systéme, o napĺňanie historického poslania socializmu ako revolučnej, hlboko demokratickej, humanistickej alternatívy vývoja ľudstva, o vytvorenie politických, hospodárskych, sociálnych a duchovných predpokladov jeho povznesenia na podstatne vyššiu úroveň. Pre dosiahnutie týchto cieľov otvára možnosti reálny spoločenský potenciál, ktorým naša vlasť disponuje. Jeho využitie je však možné len vypracovaním a dôsledným prebojúvaním novej koncepcie rozvoja socializmu, založenej na vede, tvorivosti, nevyčerpateľnej energii, záujmoch a iniciatíve ľudí.

V dnešnej etape, ktorá pred celú československú spoločnosť stavia nové problémy, nové nároky a najvyššiu zodpovednosť, je prvoradé zo všetkých síl prispievať k utváraniu podmienok na rýchle uskutočnenie hlbokých ekonomických a politických reforiem, na fungovanie všetkých súčastí socialistického systému, na uvoľnenie tvorivého potenciálu, múdrosti a iniciatívy ľudí, na napĺňanie ich záujmov a túžob. To si vyžaduje tiež vrátiť česť všetkým ľuďom bez rozdielu politickej príslušnosti, ktorí boli nespravodlivo obvinení zo škodlivých postojov proti socializmu, záujmom pracujúceho ľudu a zo zrady záujmov Československej socialistickej republiky.

Ďalší celospoločenský rozvoj, založený na modernej koncepcii socializmu, novej organizácii socialistickej spoločnosti, novej technike a revolučných technológiách, využívaní výdobytkov vedy a najvyšších kultúrnych a intelektuálnych požiadavkách na politické a štátne riadenie, to všetko kladie neobyčajne vysoké nároky na zabezpečenie efektívneho pôsobenia všetkých zložiek československej socialistickej spoločnosti. To je cesta k dosiahnutiu vysokej spoločenskej produktivity práce, k rozvíjaniu a kultivovaniu všetkého pozitívneho, čo sa dosiahlo v minulosti, a zbavovania sa všetkého, čo znemožňuje, alebo brzdí ďalší rozvoj. Ide – slovom – o to, aby sa socializmus aj v našej vlasti mohol prejaviť ako dynamické a výkonné spoločenské zriadenie reálneho humanizmu, schopné účinne reagovať na búrlivé civilizačné premeny, ktorými prechádzajú vyspelé krajiny, ale tiež pripravené samo dávať svetu výzvy a určovať kritériá spoločenského pokroku.

Vychádzajúc z príkladu a inšpirácie KSSZ sa hlásime k revolučnej prestavbe a demokratizácii všetkých oblastí života spoločnosti. Táto voľba vychádza z hlbokého poznania, že len tak možno urýchliť procesy vedúce k uskutočneniu zásadného obratu vo vývoji ekonomiky, politiky, sociálnej i duchovnokultúrnej sféry. Ide o obrat neobyčajne ťažký, zložitý, pre mnohých aj bolestivý, ale nevyhnutný.

Nemá cenu dávať nejaké sľuby o rýchlom riešení našej hospodárskej situácie a rýchlych zmenách v sociálnej politike. Bola by to demagógia, ktorú si náš ľud nezaslúži. Treba seriózne a zodpovedne pripraviť podmienky na systémové zmeny v ekonomike a v celej štruktúre spoločenského života. Pri zavádzaní systémových zmien predvídať možné prejavy chaosu a destabilizácie a usilovať sa im zabrániť.

Pripájame sa k všetkým, ktorí sa v súčasnej prelomovej dobe usilujú o spoločenský pokrok, o riešenie nahromadených problémov na báze obnovy socializmu, v duchu princípov právneho štátu, o hlboké zmeny vo všetkých sférach života, o ozdravenie politickej a morálnej atmosféry, o hmotný blahobyt a slobodné duchovno-kultúrne napredovanie.

Vyzývame najvyššie politické a štátne orgány, aby vypracovaním akčného programu rozvoja našej spoločnosti a jeho rýchlym uvádzaním do života, ľudom požadovanými kádrovými zmenami, dištancovaním sa od chýb, omylov a deformácií minulosti vytvárali podmienky na zjednocovanie všetkých konštruktívnych síl, robotníctva, roľníctva, inteligencie, našich národov a národností.

Rešpektujúc naše hlboké demokratické a revolučné tradície a organicky nadväzujúc na ne, vychádzajúc z pozitívnych, ale aj negatívnych skúseností a z nevyhnutnosti utvárať zábezpeky pre ďalší socialistický rozvoj, obraciame sa na našu inteligenciu. Vyzývame ju, aby v záujme civilizačného pokroku a napĺňania dejinného poslania socializmu prispela k pozitívnemu riešeniu programových a ostatných problémov a ťažkostí, ktoré spôsobili stagnáciu a súčasnú spoločenskú krízu. Napriek nezodpovedným zásahom do personálnej štruktúry spoločenskovedného frontu v minulosti, majú naše spoločenské vedy – keď sa využijú všetky sily ochotné konštruktívne spolupracovať – dostatok síl na to, aby pomohli vypracovať seriózny stratégiu ďalšieho celospoločenského postupu.

Osobitne naliehavo vyzývame komunistov pôsobiacich vo všetkých štruktúrach duchovno-kultúrnej sféry, aby sa pričinili o vedecky hlboké sebareflexiu postavenia a poslania KSČ i KSS ako jej územnej organizácie a národnopolitickej sily, o mobilizáciu intelektuálneho potenciálu, o znovuobnovenie intelektuálnej príťažlivosti marxizmu-leninizmu a socialistických hodnôt, najmä medzi mládežou a našou inteligenciou.

Naliehavo žiadame vytvorenie novej syntézy vedy a politiky v záujme úspechu prestavby, dosiahnutia zásadného prelomu v mienke verejnosti o úprimnosti politiky prestavby a o ochote vedenia strany a štátu podujať sa uskutočňovať naozaj revolučné zmeny v hospodárstve, ale aj v politickom systéme, definitívne sa rozísť s administratívno-príkazovacím systémom riadenia a prekonať deformácie v uplatňovaní vedúcej úlohy strany v spoločnosti.

To všetko je nevyhnutné v záujme efektívneho riešenia dozretých i prezretých problémov rozvoja ČSSR, našej domoviny, ktorá musí opäť zaujať strategicky významné postavenie v zápase za obnovu socializmu i v projektovanom európskom dome.

Veríme, že toto naše stanovisko podporí a prihlási sa k nemu široký front našej vlasteneckej inteligencie.

Vladimír Brožík,
Samuel Czambel,
Vladimír Cirbes,
Jaroslav Čelko,
Václav Černík,
Martin Čičilla,
Ján Dekan,
Samo Falťan,
Ján Feriane,
Andrej Gabaľ,
Bohuš Chropovský,
Ján Kaťala,
Pavol Kanis,
Miroslav Kropilák,
Milan Leščák,
Ivan Okáli,
Olga Ovečková,
Ondrej Pavlík,
Ľudo Petránsky,
Viliam Plevza,
Anton Rašla,
Miloš Řehůřek,
Stanislav Šmatlák,
Rudolf Štepanovič,
Miloš Tomčík,
Felix Vašečka,
Jozef Viceník,
Jozef Vladár,
Jozef Výrost,
Peter Weiss

18/192

Smena - 28. 11. 89 - -1-

Stanovisko redakčného kolektívu denníka Smena

Redaktori Smeny v uplynulých dňoch informovali o dynamickom vývoji, prinášali širokú škálu názorov a stanovísk. Hoci noviny sú výrazom našich postojov, cítili redakčný kolektív potrebu sformulovať ich osobitne. Včera preto prijal stanovisko, v ktorom hovorí:

1. Sme za socializmus založený na politickom pluralizme, ktorý bude vychádzať zo slobodných volieb. Žiadame urýchlene zrušiť ústavné zakotvenie vedúcej úlohy KSČ.

2. Žiadame právne zaručenú slobodu tlače, možnosť vyjadrovať široké spektrum názorov spoločnosti s osobitným zreteľom na potreby a záujmy mladej generácie.

3. Uvedomujeme si, že pod nátlakmi politického vedenia sme v minulosti nie vždy mohli pravdivo a včas informovať o stave a problémoch spoločnosti. Žiadame, aby sa takáto situácia už nikdy viac neopakovala. Príslušné záruky nám musí poskytnúť nový tlačový zákon.

4. Sme za dôslednú analýzu politickej, spoločenskej a ekonomickej situácie nielen v reláciách československých, ale aj SSR.

5. Sme za urýchlené zvolanie mimoriadneho zjazdu SZM a zjazdu SZM v SSR.

6. Žiadame urýchlené zvolanie mimoriadneho zjazdu SZN a odstúpenie jeho ústredného výboru.

7. Sme za zvolanie mimoriadneho zjazdu KSS a odstúpenie celého vedenia KSS. V novom ÚV KSS žiadame výrazné zastúpenie mladej generácie.

S týmto stanoviskom sa plne stotožňuje aj redakčný kolektív Új Ifjúság, týždenníka SÚV SZM v maďarskom jazyku.

Smena - 27. 11. 89 - -4-

LIST bývalých redaktorov SMENY dnešným redaktorom

Milí mladí kolegovia! Vieme, že v redakcii máte teraz veľa starostí, dostávate rezolúcie i stanoviská. Aj náš odbor patrí mládeži a najmä študentom, ktorí tak odvážne a hrdo zdvihli zástavu obrody a demokracie v našej spoločnosti.

Aj my – už pred augustom 1968 – sme vehementne bojovali za socializmus s ľudskou tvárou, lebo sme chceli žiť v spoločnosti, v ktorej sa dôsledne uplatňujú všeľudské hodnoty a mravné princípy.

Žiaľ, nielen tanky, ale najmä brežnevovskú prisluhovači normalizácie nás rozhnali na najpodradnejšie pracoviská, nedovolili písať ani žiť ako právnym občanom tohto štátu. A ubližovali nielen nám, ale aj našim rodinám a deťom.

Dovoľte nám s pietou pripomenúť mená nežijúcich kolegov: ľudské poníženie ukončilo smrť Gavrila Gryzlova. O jeho úmrtí nesmelo vyjsť ani obligátne smútočné oznámenie. V rozlete najlepších tvorivých síl naše rady opustili Emil Remeň, Roman Kráľa, Eva Polášová-Holinová.

Keď sa po roku 1968 útočilo na ľudí progresívneho myslenia a konania, a tí strácali zamestnanie i základné sociálne istoty – iní sa nehanbili na tejto situácii parazitovať. Niekto pre ideály žil, čestne pracoval a iní využívali privilégiá. Neschopné, servilné a kanonistické kádre na večnosť posvätené nedotknuteľnou nomenklatúrou, privedli našu spoločnosť do ekonomickej, ekologickej, no predovšetkým duchovnej krízy.

Po 20 rokoch mlčania opäť píšeme: odsudzujeme brutálny zákrok proti pražským študentom, a zároveň vyslovujeme úprimnú podporu Občianskemu fóru, ktoré sa usiluje o spoločenský dialóg s vedením strany a štátu.

Podporujte a uveriteľujte myšlienky a názory múdrych a statočných ľudí, ktorí sa usilujú o renesanciu demokratického socializmu. Synonymom demokracie sú nielen pravdivé informácie, ale aj názory oponentov, okrem tých, ktorí dvadsať rokov manipulovali iba s klamstvom.

Preto aj my – v mene svojom i v mene mŕtvych kolegov – žiadame dôkladnú očistu spoločnosti, do vedenia charakterných, múdrych a statočných ľudí, slobodu tlače, slobodné voľby, pluralistickú spoločnosť a v nej demokraciu pre všetkých!

Odporúčame Vám, milí mladí kolegovia, prevetrať hnilé kúty spoločnosti, nedovoliť klamstvám a polopravdám vstúpiť na stránky Smeny a čo najskôr uveriteľnite pravdivé materiály o roku 1968, o Pražskej jari, ale aj o nasledujúcich rokoch, stagnácie a metódach neostalinizmu. Mládež sa o týchto udalostiach musí dozvedieť pravdu!

Sme šťastní a zároveň hrdí, že štafetovú kolík našej predchádzajúcej práce môžeme odovzdať do spoľahlivých rúk – čestným a statočným jednotlivcom!

Do obrody našej spoločnosti, pokiaľ nám dovolí zdravie, sa opäť radi zapojíme.

Držíme Vám palce!

Vaši bývalí známi, ale už aj neznámi kolegovia: **JÁN ČOMAJ, OTO FÚLOP, SLAVO KALNÝ, ANTON KURINA, HANA PONICKÁ, TIBOR PROCHÁZKA, JOZEF SITKO, JÁN SMOLEC, OTO ŠIMKO, IMRICH ŠTELJAR, LADISLAV ŤAŽKÝ, MILAN VÁROŠ.**

★ **POZNÁMKA ŠÉFREDAKTORA:** Sme mládežnícky denník a je celkom pochopiteľné, že v ňom pracuje prevažná väčšina mladých alebo relatívne mladých ľudí, ktorí v roku 1968 aktívne novinársky nepracovali. Ba mnohí sa približne v tom čase narodili. Mená, ktoré sú uvedené v tomto liste, poznajú z redakčných legiend a mýtov alebo inak sprostredkované. Ich vznešené, pohnutie i výstižné chápeme, nie sme však schopní v danej chvíli ho racionálne posúdiť. Bolo by však, myslím, chybou, keby sme ho nepublikovali, hoci, z celkom pochopiteľných dôvodov budeme dávať prednosť názorom mládeže.

ĽUBOMÍR CHORVATOVIČ

SMENA Prizma

Dejiny vašimi očami

Ťažko sa dalo očakávať čosi iné. Počty ľudí, nadocenenia, odstrčenosti priviedli asi prvých k tomu, aby sa vyjadrili parom tých, čo roky minulé pociťovali najvnímavejšie. Analýza ich podnetov, príčin, vedcov, historikov, inštitúcií i jednotlivých orgánov. Budú predmetom mnohých sporov, diskusií, ale touto historickou hrubou prierez. Prinášame teraz prvé príspevky:

☐ GENERÁLNE ŠTRAJKY SPOJENÉ SO SAMOSTATNÝM ČESKOSLOVENSKOM

Všeobecný generálny štrajk bol už piatym dodobým masovým vystúpením pracujúcich spojeným s dejinami nášho samostatného štátu.

Prvé z nich 14. októbra 1918 predznamenalo vznik Československa. Tento akciu zorganizovala Sociálnodemokratická strana.

Ďalší generálny štrajk, ktorý sa uskutočnil už na pôde ČSR, vyhlásil Výkonný výbor sociálnodemokratickej strany 9. decembra 1920. Impulzom naň bolo obsadenie Ľudového domu v Prahe políciou.

22. septembra 1938 vyvrcholilo mohutné národné hnutie na obranu republiky proti fašizmu. Pokus utvoriť vládu ľudovej jednoty sa nepodaril.

Dva a pol milióna občanov sa zúčastnilo na jednotýždňovom generálnom štrajku 24. februára 1948. Deň nato vymenovali prezidenti republiky novú vládu Národného frontu.

☐ OD JANUÁRA 1968 PO NOVEMBER 1989

21. august 1968 bol a je – podľa môjho názoru – nielen najčiernejším dňom novodobých dejín našich národov, ale aj najčiernejšou udalosťou v histórii socialistických krajín od ich vzniku. V našej publicistike aj v odbornej literatúre bola táto udalosť dosiaľ tabuizovaná a vybielená. A preto ani jej dosah a vplyvy na medzinárodné vzťahy, na ďalší vývoj v socialistických krajinách – najmä v ČSSR, na život komunistických strán sa vcelku ešte objektívne nezhodnotili. Vstup vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy na územie Československa proti vôli jeho ústavných inštitúcií, najvyšších štátnych a stranických orgánov, ako aj proti mysleniu a cteniu jeho ľudu bol bezprecedentným aktom medzinárodného práva a vzťahov medzi komunistickými stranami. Narušenie suverenity ČSSR tzv. brežnevovskou doktrínou obmedzenej suverenity sa nedá ničím, nijakými dôvodmi ospravedlniť. Ani vtedy, ani dnes.

V medzinárodných vzťahoch spôsobil vstup vojsk do ČSSR ostrú kritiku v celom svete. V dôsledku vstupu sa zmrazila sľubne vyvíjajúca politika uvoľňovania v Európe a o celých päť rokov sa zabrzdil proces, ktorý neskôr viedol do podpísania deklarácie Helsinskej konferencie 35 štátov. Nadlho sa ochladili až zmrazili hospodárske, politické a kultúrne kontakty medzi Východom a Západom. Vyostrilo sa napätie medzi ich vojenskými zoskupeniami. Veľké škody utrpeli na domácich politických scénach najväčšie komunistické strany Západu, z ktorých Talianska a Francúzi vyslovili so vstupom vojsk svoj zásadný nesúhlas. Vstup vojsk do ČSSR porušil medzinárodné zmluvy, ktoré podpísali vedenia KSČ a KSSZ v Bratislave začiatkom augusta 1968.

Vo všetkých socialistických krajinách sa následne posilnili protireformné, neostalinské sily, ktoré zaplašili nadšho reformátorov do ústrania. Na inváziu do ČSSR tak doplatil rôznou intenzitou stagnácie každý zúčastnený štát invázie.

Najväčšmi však vstup vojsk postihol Československo. Dvadsiaty prvý august 1968 zabrzdil na celých 20 rokov rodiaci sa nádejný vývoj našej krajiny, ktorý bol tiež impulzom pre reformy aj v iných socialistických štátoch. Tlačený normalizačný proces odstrčil z akýchkoľvek funkcií takmer všetkých reformátorov z radov KSČ a vylúčil ich z možnosti hovoriť do osudu našej vlasti. Najväčšia ich vina bola schopnosť rozmýšľať tak, ako sa predtým nerozmýšľalo: demokraticky, perspektívne a morálne. K vylúčeniu z radov KSČ stačil ten podpis pod nejakou rezolúciou či verejný nesúhlas so vstupom vojsk.

Pre postihnutých občanov tohto štátu boli následky rôzne: materiálne, profesionálne, rodinné aj zdravotné. Najhoršie však bolo, že prestali byť vo svojej vlastnej krajine plnoprávnymi občanmi. Ľudí bez vinných označili bielegom nepriateľa socializmu. A celé okolie, ktoré predtým tleskalo reformátorom „hosana", sa postupne zvyklo na slová „ukrižuj". V rámci tzv. normalizačného postupu diferenciácie začali mnohí z nás veriť, že „vina a trest" obvinených členov KSČ sú pre všeobecný prospech nevyhnutné, a preto aj skutočné. V kádrových dotazníkoch a životopisoch otcov, detí aj vnukov sa objavila nová kolónka „postoje v rokoch 1968–1969". Tá rozhodovala, kto je kvalifikovaný či nekvalifikovaný na výkon ktorejkoľvek funkcie.

Vtedajšie vedenie KSČ, ktorej legitímnosť garantoval vstup vojsk, nemohlo za preukázanú masovú aktivitu ľudu, za prebudenie verejnosti z hlbokého nonkonformistického spánku trestať celý národ. Preto si vypomohlo „politikou normalizácie", v rámci ktorej sa vyberalo jednotlivo a zároveň zo široka. Začalo účtovanie – za Január. Na normalizačný proces doplatilo 500 tisíc členov KSČ, z toho tisíce schopných vedcov, ekonómov, politológov, literátov, novinárov a ďalších. Všetci sme to dobre vedeli: sudcovia, súdení aj verejnosť.

Napriek tomu sme však vyriekutej „vine" začali všetci veriť – normalizačne. Keď sa vyriekla, tak aj platí. Takéto zjednodušené rozmýšľanie nás postupne dovedie k tomu, že sme začali prispôsobovať svoje vedomie, uhládzať jej pichľavý kabát realitám tvrdej normalizácie. Prispôsobili sme uplatňovanej normalizácii hodnoty kultúry, perspektívy ekonomiky, zásady etiky a princípy nášho správania sa: inak doma, inak vonku. Stali sme sa majstrami prevárky, schizofréniky svojho svedomia a napokon aj vedomia. Takzvaný normalizačný proces, zakódovaný v Poučení z krízového vývoja, vyústil do skutočnej všeobecnej spoločenskej a ekologickej krízy. Píše sa november 1989. A vďaka historickej zásluhe študentov môžeme začať tam, kde sme začínali pred dvadsiatimi rokmi.

Škoda. Strátili sme tiež zbytočne a premárnili prázdnym ročníkom už štyri a pol roka. Mohli sme byť ďalej, z priepasti von napoly hlavou. Lenže rok 1968 bol pre staré vedenie KSČ Atlantickým valom. Pradca rozhodujúce bolo záchovať si moc a nie riešiť životné záujmy národa. Čakalo sa, kalkulovalo, rátalo. Čo keď sa Michail Gorbačov potkne alebo stratí dych? Nádej bola. Do novembra 1989.

Už vyše dvadsať rokov trpezlivo čakám a verím, že príde môj Deň a niekto sa mi ospravedlní a povie prepáč. Ubitých sme ti, mýlil sa. Aj keď s ťažkým srdcom, poviem bez rekriminácií, zdôrazňujem bez rekriminácií, ďakujem. Nestalo sa. Preto po dvadsaťročnom odmietaní píšem znova. Ako jeden z mnohých obdivovateľov pre mňa nezabudnuteľného Pražskej jari, ktoré bolo tiež jarou pre Bratislavu aj pre perestrojku v Sovietskom zväze. Píšem ako jeden zo zástancov socializmu s ľudskou tvárou, jeden z päťnásťich exkomunikovaných bývalých redaktorov Smeny, z toho štyroch už mŕtvych.

JOZEF SITKO

Smena - 28. 11. 89 - -2-
19/192

Literárny týždenník - č. 47 / 24. 11. 89 - -13-

K ODPOVEDI I. POZSGAYA NA OTVORENÝ LIST L. DOBOSA

Spisovateľ maďarskej národnosti žijúci v Slovenskej socialistickej republike L. Dobos sa otvoreným listom obrátil na štátneho ministra vlády Maďarskej republiky Imre Pozsgaya, v ktorom ho upozornil na súčasné kritické postavenie slovenskej menšiny v Maďarsku. List bol uverejnený v LT č. 36/1989 a v denníku Magyar Nemzet 9. septembra 1989. K jeho napísaniu stimuloval L. Dobosa otvorený dopis pracovníkov Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku, uverejnený pod názvom Zamĺčaný protipól. Avšak tento pre celkový nezáujem nebol v Maďarsku, okrem Ľudových novín, nikde publikovaný, a jeho autori nedostali naň žiadnu odpoveď. V SSR priniesol jeho plné znenie LT č. 27/1989. A až po jeho uverejnení na Slovensku sa začala o signatárov tohto otvoreného listu zaujímať aj časť maďarskej tlače. Z týchto dôvodov sa však ale s otvoreným listom L. Dobosa, adresovaným I. Pozsgayovi, mohli v Maďarsku – ako v odpovedi naň uvádza Pozsgay – oboznámiť státisíce čitateľov. Na druhej strane otvorený list pracovníkov DZSM, ktorý listu L. Dobosa predchádzal s niekoľkomesačným predstihom, zostal pred širokou maďarskou verejnosťou v podstate utajený. Prečo sa tak stalo? Vysvetlenie celej nepríjemnej záležitosti nám ponúka už postoj inštitúcie, v čele ktorej stojí minister Pozsgay, ktorej bol otvorený list pracovníkov DZSM doručený už v máji tohto roku. Štátny minister, v ktorého kompetencii je i riešenie národnostnej otázky v Maďarskej republike, naň jednoducho neodpovedal. Zo samozrejmých a pochopiteľných dôvodov radšej reagoval na list, ktorý mu adresoval L. Dobos. Takýto postoj maďarských ústredných štátnych orgánov, či už v minulosti alebo v súčasnosti, stal sa už tradičný v rámci uplatňovania oficiálnej politiky v prístupe k požiadavkám predstaviteľov slovenskej menšiny. V takomto istom „štádiu riešenia" sa už takmer rok nachádza Petícia Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku adresovaná vláde Maďarskej republiky, zostavená na základe uznesení VIII. kongresu zväzu. Napriek súčasným zásadným premenám maďarskej spoločnosti a jej politického systému oficiálna politika maďarského štátu v riešení národnostnej otázky sa dosiaľ v princípe nezmenila, skôr naopak. Ako v tejto súvislosti informovala 28. októbra MTI, minister kultúry F. Glatz vyčítal – a musím dodať, že opodstatnene – politickému vedeniu Maďarskej republiky, ktoré dosiaľ nechce vziať na vedomie, že riešenie národnostnej otázky v Maďarsku nie je otázkou udelenia akejsi milosti národnostným menšinám, ale malo by sa stať otázkou principiálnou. Preto je aj pochopiteľné, že požiadavky Slovákov v Maďarskej republike za demokratické riešenie národnostnej otázky sú aj v súčasnosti oficiálne ignorované, alebo je ich riešenie posúvané do povestnej „blízkej budúcnosti". Tento už tradičný prístup maďarskej politiky obsahuje aj odpoveď I. Pozsgaya na list L. Dobosa. A súčasne – ako sa to už od jesene 1968 stáva novodobou tradíciou – nezabudol ho dobrácky upozorniť, že aj riešenie problémov Maďarov žijúcich za hranicami Maďarskej republiky je „rovnako dôležité".

Otázka doterajšej absencie odpovede štátneho ministra I. Pozsgaya na otvorený list pracovníkov DZSM Zamĺčaný protipól bola nastolená aj na stretnutí predstaviteľov DZSM a CSEMADOK-u, ktoré sa konalo tohto roku na pôde Československého kultúrneho a informačného strediska v Budapešti. Predstaviteľ Národnostného kolégia pri Rade ministrov A. Székely prečítal na ňom odpoveď I. Pozsgaya na otvorený list L. Dobosa. Na otázku, prečo Pozsgay dosiaľ neodpovedal na otvorený dopis pracovníkov DZSM, uviedol A. Székely v podstate dva základné argumenty – dlhé letné prázdniny v Maďarsku a mocenský zápas prebiehajúci v politických kruhoch. Obávam sa však, že po letných prázdninách začínajú na dvere klopať už zimné prázdniny, potom prídu jarné a tak ďalej. Súčasná spoločenská realita v Maďarskej republike je taká, že aj politici prezentujúci sa navonok ako priekopníci novej demokracie a nového myslenia naďalej v riešení národnostnej otázky kráčajú v starých vychodených šľapajoch. Ono známe – história učiteľkou života – asi sotva platí v prípade Maďarskej republiky. Keď nechávame bokom diskutabilnú koncepciu a návrh národnostného zákona, najnovšie sa namiesto zákona začína používať slovo kódex, v dokumente Naša historická cesta očividne absentuje objektívna analýza a zhodnotenie doterajšej politiky uplatňovanej v Maďarsku voči národnostným menšinám. Tento pokus o analýzu vývoja maďarskej spoločnosti od roku 1945 až po súčasnosť vypracovala komisia pod vedením I. Pozsgaya. Z tohto historického poučenia jednoznačne vyplýva, že národnostná otázka v Maďarskej republike v podstate neexistuje, a pokiaľ aj áno, tak len ako otázka maďarská. Predstavitelia maďarského verejného a politického života by si v tomto prípade mali uvedomiť, že skutočnú demokraciu nie je možné budovať na etnickom princípe, alebo proti niekomu.

Z tohto hľadiska je pochopiteľné, že aj z odpovede I. Pozsgaya na otvorený list L. Dobosa je možné veľmi presne dedukovať, že slovenská otázka v Maďarskej republike už neexistuje. Podľa skreslených údajov žije vraj v SSR 750 000 Maďarov (oficiálne československé údaje z roku 1980 uvádzajú 560 000 osôb maďarskej národnosti), pričom počet Slovákov v Maďarskej republike I. Pozsgay z pochopiteľných dôvodov neuvádza. Podľa jeho názoru slovenská menšina v Maďarsku je migrujúcim etnikom po území celého štátu, žijúca v diaspóre. Obyčajne však nebýva zvykom, aby roľníci – tvoriaci z hľadiska sociálnej štruktúry väčšinu slovenského obyvateľstva v Maďarsku – sa v súčasných podmienkach sťahovali z miesta na miesto. Vo všeobecnej rovine však základná otázka stojí tak, či Slováci v Maďarskej republike majú vytvorené základné podmienky na to, aby sa ako národnostná menšina mohli skonsolidovať a rozvíjať. Odpoveď je len jedna: NEMAJÚ! Z hľadiska našej štátnej politiky – ako to vo svojej odpovedi vyjadril a v princípe pozitívne akceptoval aj I. Pozsgay – je jedným zo základných východísk optimálneho riešenia celkového postavenia slovenskej menšiny v Maďarskej republike uplatňovanie politiky dôslednej reciprocity v riešení národnostnej otázky, ktorá by formou zákona mala byť zakotvená aj v našej politickej praxi.

JÁN BOBÁK